

Ενότητα 2

Επικοινωνία στο σχολείο

Είδη προφορικού και γραπτού λόγου

□ Η γλωσσική επικοινωνία διακρίνεται σε **προφορική** και **γραπτή**. Ο προφορικός λόγος διαφέρει σε πολλά σημεία από το γραπτό, είναι όμως ισάξιοι και ισότιμοι ως τρόποι επικοινωνίας.

Προφορικός λόγος

□ Ο προφορικός λόγος χρησιμοποιείται καθημερινά, σε διάφορες περιστάσεις: όταν μιλάμε με τους γονείς και τους φίλους μας, στο σπίτι και στο σχολείο, στο ραδιόφωνο, στην τηλεόραση, ακόμη και σε συζητήσεις μέσω υπολογιστή.

Χαρακτηριστικά του προφορικού λόγου:

- είναι άμεσος, αυθόρμητος και απροσχεδιαστος
- χαρακτηρίζει τη διαπροσωπική επικοινωνία
- είναι εφήμερος, στιγμιαίος και έχει μικρή διάρκεια
- παρουσιάζει προχειρότητα στην έκφραση, διακοπές, επαναλήψεις, δισταγμούς, διορθώσεις, φράσεις και προτάσεις ανολοκλήρωτες, π.χ. Θα μπορούσατε, εεε, μπορείτε να μου δώσετε το κόκκινο... ναι, αυτό!
- χαρακτηρίζεται από συχνή χρήση λέξεων ασαφούς σημασίας: κάτι, κάποιος, πράγμα, μέρος κ.λπ.
- χαρακτηρίζεται από σύντομες φράσεις
- συνήθως ο πομπός και ο δέκτης επικοινωνούν την ίδια χρονική στιγμή και συχνά βρίσκονται στον ίδιο χώρο, οπότε εκτός από τις λέξεις χρησιμοποιούν και συμπληρωματικά στοιχεία όπως χειρονομίες, εκφράσεις του προσώπου, κινήσεις του σώματος, βλέμματα, καθώς και τον επιτονισμό (αυξομειώσεις του τόνου της φωνής, παύσεις κ.λπ.)

Χαρακτηριστικά του γραπτού λόγου:

- είναι προσχεδιασμένος και οργανωμένος, καθώς ο συγγραφέας έχει χρόνο στη διάθεσή του να σχεδιάσει, να διορθώσει και να επιμεληθεί το κείμενό του
- χαρακτηρίζει την επίσημη επικοινωνία
- παρουσιάζει συνοχή, καθώς περιέχει ποικιλία μεταβατικών λέξεων και φράσεων, π.χ. ενόσω, την ίδια στιγμή, εντούτοις, μολονότι
- χαρακτηρίζεται από μεγάλες περιόδους και προτάσεις, που εκφράζουν ολοκληρωμένα νοήματα, π.χ. Πολύ συχνά οι διατροφικές οδηγίες απεικονίζονται με τη μορφή τριγώνου ή πυραμίδας, η βάση της οποίας αναφέρεται σε τρόφιμα που θα πρέπει να καταναλώνονται πολύ συχνά και η κορυφή σε τρόφιμα που θα πρέπει να καταναλώνονται σπάνια με τα υπόλοιπα τρόφιμα να καταλαμβάνουν ενδιάμεσες θέσεις.
- χαρακτηρίζεται από επιμελημένες εκφράσεις και φροντισμένο λεξιλόγιο, π.χ. Το ψηφιδωτό αυτό, που χρονολογείται στις αρχές της ελληνιστικής εποχής, χαρακτηρίζεται από τους σαφείς πλαστικούς όγκους των μορφών.
- έχει διάρκεια και αυτονομία, επειδή δεν εξαρτάται από το χώρο και το χρόνο

- συντελεί στη διάδοση και την αποθήκευση των γνώσεων και στην ανάπτυξη των τεχνών και των επιστημών.

Γλωσσική ποικιλία – Μέσο και περίσταση επικοινωνίας

Όταν μελετούμε τον προφορικό ή το γραπτό λόγο αναζητούμε

τον πομπό :	το δέκτη :	το σκοπό :	το μήνυμα :
ποιος μιλάει	σε ποιον	για ποιο σκοπό	ποιες πληροφορίες

Η παράγραφος

✓ Η **παράγραφος** είναι σημαντικό στοιχείο για την οργάνωση ενός κειμένου.

- Έχει **αυτονομία**, αφού αναπτύσσουμε σε αυτή ένα θέμα (μια πληροφορία, μια ιδέα), ταυτόχρονα όμως **συνδέεται με την επόμενη παράγραφο** και όλες μαζί αποτελούν ένα κείμενο.
- Είναι και η ίδια ένα κείμενο ενιαίο με αρχή, μέση και τέλος. Η δομή της θυμίζει τη δομή της έκθεσης:

Θεματική πρόταση

πρόλογος

παράγραφος

λεπτομέρειες

έκθεση

κύριο θέμα

κατακλείδα

επίλογος

- Στην αρχή της παραγράφου (θεματική πρόταση) βρίσκεται το θέμα που αναλύεται παρακάτω σε προτάσεις (λεπτομέρειες).
- Κάθε παράγραφος δίνει μία **βασική πληροφορία**, περιέχει όμως και άλλες πληροφορίες.
- Κάποιες φορές η κατακλείδα παραλείπεται.
- Το εσωτερικό της παραγράφου έχει **συνοχή** που επιτυγχάνεται με τις κατάλληλες **συνδετικές λέξεις** (δηλώνουν αντίθεση, επεξήγηση, συμπέρασμα, παράδειγμα κ.λπ.).
- Εξωτερικό γνώρισμα της παραγράφου είναι η αλλαγή αράδας και το περιθώριο (εσοχή) που αφήνουμε στην αρχή κάθε παραγράφου.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Κείμενο α: Πώς έγινα δάσκαλος

Κοίταζα τα περασμένα κι έβλεπα ένα παιδί ολοζώντανο με πηγαία ενδιαφέροντα άλλοτε να παίζει τρελά κι άλλοτε ανήσυχος και ακούραστος να δοκιμάζει, να σκέπτεται, να συνδυάζει, να επιχειρεί, να συγκεντρώνεται ώρες και μέρες σε δικά του προβλήματα, να διψά για γνώση και για φως. Και τώρα; Άκουσα φιλοσοφία και άλλα μαθήματα στο ξένο πανεπιστήμιο, και όπου κατόρθωνα να συγκεντρωθώ και να προσέξω, τα καθηγητικά λόγια μού ξέφευγαν σα να 'ταν ιερογλυφικά σημεία. Και όμως είχα ζήσει παιδί ακόμα στο δικό μου κόσμο και με

το δικό μου τρόπο κάτι απ' αυτά που έφταναν τώρα στ' αυτιά μου. Ποιο χέρι πήρε ένα θεόρατο σφουγγάρι κι έκαμε την ίδια ψυχή τάμπουλα ράζα, τι της στέγνωσε έτσι κάθε δροσιά;

Κι έβλεπα τότε ξέχωρα από το δικό μου κόσμο ένα πελώριο και άδειο κτίριο, σωστό «νησί των νεκρών», αποκλεισμένο με ψηλά, πυκνά και μαύρα κυπαρίσσια απ' όλη τη ζωή. Ήταν το ελληνικό σχολείο και το γυμνάσιο, όπου είχα περάσει επτά χρόνια, πέντε και έξι ώρες την ημέρα. Αν από το δημοτικό δε μου είχαν απομείνει παρά ένα δυο σκηνές και μια θολή εικόνα, το νησί των νεκρών το ξαναζούσα ολόκληρο:

Το παιδί του Παρνασσού ακούει Γεωγραφία. Ο σχολάρχης, μη μπορώντας να περπατήσει, καθόταν στην έδρα του με μια βέργα μακριά. Ένας χάρτης κρεμόταν κοντά του στον πίνακα, κι εκεί φώναζε ένα ένα τα παιδιά με ονόματα ειδικά το καθένα: «κουτσουκέρα γίδα» ή «ρούσικο στιβάλι» ή «καλαπόδι» και άλλα παρόμοια. Τα φώναζε να ειπούν και να δείξουν το μάθημα. Αλίμονο αν ξεχνιόταν ένα ποτάμι της Αμερικής ή ο αριθμός των κατοίκων από κάποια πόλη της. Η βέργα έπεφτε βροχή μαζί με τις βρισιές. Κι αυτό ήταν το μόνο που συγκέντρωνε την προσοχή όλων μας. Μόλις τελείωνε όμως και φώναζε για μάθημα άλλο παιδί, γυρίζαμε αμέσως στη δουλειά μας. Άλλοι διάβαζαν κλεφτά κάτω από το θρανίο το παρακάτω, άλλοι παίζαμε με κλωτσιές αθόρυβες, ώσπου να συγκεντρωθούμε πάλι με νέο ξύλο και νέες βρισιές. Και συλλογιζόμουν τώρα τη Γεωγραφία που την είχα όλη μάθει απ' έξω, κι έβρισκα μονάχα πλήθος αριθμούς και ατέλειωτα μπερδεμένα ονόματα από ποταμούς, βουνά και πόλεις...

Το μικρό ταχτικό καλλιεργητή του δικού του περιβολιού τον έπαιρνε η σχολική Φυτολογία και η διδασκαλία της. Αποστήθιζε πώς αναπτύσσονται και ζουν τα φυτά, διάβαζε για «υπέρους, στήμονας, θρίδακας» και τα παρόμοια, και δεν καταλάβαινε τίποτα, αν και ήτανε τα ίδια φυτά και λουλούδια που τόσο τ' αγαπούσε και τα φρόντιζε στο σπίτι του. Και την άλλη μέρα θα το έλεγε το μάθημα νεράκι, αν τον «έβγαζε έξω» ο δάσκαλος, ένας άνθρωπος αγέλαστος με μεγάλη επιβολή, αλλά και με μάτι που δεν του ξέφευγε τίποτα. Σ' αυτόν ήμαστε αρνάκια· αρνάκια όμως που έτρεμαν και παπαγάλιζαν ή μάθαιναν το πολύ ορθογραφία και κάποια σύνταξη.

Αλέξανδρος Δελμούζος, Γράμμα σ' ένα φίλο μου

Κείμενο β: Διάλογος ενός μαθητή με τη μητέρα του

Ύστερα από μισή ώρα, βγαίνω φωνάζοντας.

- Ορίστε! Τα 'μαθα! Άντε να σ' τα πω, γιατί θέλω να πάω βόλτα. Παίζει ο Μίκης απόψε.

- ΒΟΛΤΑ; Τολμάς να θες να πας και βόλτα μετά απ' αυτά;

- Ναι, τολμάω. Και βέβαια τολμάω. Αλλά εσείς οι γονείς θέλετε να βλέπετε μόνο τ' άσχημα. Φτου! Έφερα 18 Αρχαία, 19 Νέα, 17 Έκθεση, 18 Γλώσσα, μην πω για Ιστορίες, Γεωγραφίες κι αυτά, γιατί άντε! Αλλά εσείς; Μόνο τους χαμηλούς βαθμούς βρήκατε και κοιτάξατε!

*Χαρά Γιαννακοπούλου, Λητώ,
εκδ. Ελληνικά Γράμματα, 1999*

Είδη προφορικού και γραπτού λόγου

1. Στο κείμενο β εντοπίστε στοιχεία τα οποία συναντούμε κυρίως στον προφορικό λόγο. Γιατί τα χρησιμοποιεί η συγγραφέας;

2. Να χαρακτηρίσετε το ύφος κάθε κειμένου (επίσημο, σοβαρό, κωμικό κ.λπ.).

Γλωσσική ποικιλία - Μέσο και περίσταση επικοινωνίας

1. «Αποστήθιζε πώς αναπτύσσονται και ζουν τα φυτά, διάβαζε για «υπέρους, στήμονας, θρίδακας» και τα παρόμοια, και δεν καταλάβαινε τίποτα, αν και ήτανε τα ίδια φυτά και λουλούδια, που τόσο τ' αγαπούσε και τα φρόντιζε στο σπίτι του» (κείμεν. α): Γιατί ο μαθητής δεν καταλάβαινε τίποτα αν και γνώριζε τα φυτά;

2. Στο κείμενο β ποιο μέσο-δίαυλο χρησιμοποιούν ο μαθητής και η μητέρα του για να επικοινωνήσουν; Το μέσο επηρεάζει τη μορφή (λεξιλόγιο, ύφος) του μηνύματος;

3. Αφού μελετήσετε το ύφος και το λεξιλόγιο του κειμένου α, βρείτε από τι είδους βιβλίο προέρχεται:

- α. άρθρο εφημερίδας
- β. λογοτεχνικό έργο
- γ. επιστολή

Η παράγραφος

1. Βρείτε τις εισαγωγικές (θεματικές) προτάσεις των δύο τελευταίων παραγράφων του κειμένου α.

2. Εντοπίστε στο κείμενο α τις λέξεις που συνδέουν τις προτάσεις και τις παραγράφους μεταξύ τους.

Λεξιλόγιο

1. Συμπληρώστε τον παρακάτω πίνακα με το λεξιλόγιο των κειμένων α και β που αναφέρεται στη σχολική ζωή:

Ουσιαστικά Επίθετα Ρήματα Φράσεις

_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____

2. Τι δηλώνει η συνδετική λέξη όμως που βρήκατε παραπάνω στην άσκηση 2 (Η παράγραφος);

